

לפרשת בא

"וה' הכה כל בכור בארץ מצרים"

דניאל גינזבורג

הבה נעיין במכה האחריתה מהעשר מכות שבהם היכה הקב"ה את מצרים, היא מכת הבכורות, כדכתיב (יב:כט-לב) 'ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכר פרעה היושב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור הבהמה; ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת; ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכועבדו את ה' כדברכם; גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אותי'.

והנה קדם לזה הדבר הפלאי, ציווי שחיטת הפסח, דכתיב(שם כב-כד): 'ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר; ועבר ה' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף..וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואת אהרן כן עשו'(שם כח).

האיר הרב שמשון רפאל הירש: " זהו הרגע עליו הודע מראש, לעיל פרק ד':כב-כג: 'ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל; ואמר אליך שלח את בני ויעבדוני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך'. לא מתוך שנאה להם, אלא למען הצלת בני. במות בנך תדע להעריך את רגשותי מול ההתעללות בבני'."

הרב זלמן סורוצקין, בחיבורו **אזנים לתורה**, המציא טעם פשוט לזה הענין, באומר: "שלח את בני ויעבדני": הבכור עובד את האב זמן יותר ארוך משאר הבנים, ובה הואיתרונו עליהם. ומכיוון שמאנת לשלח את בני בכורי לעבוד אותי לכל הפחות לג' ימים במשך ר"י שנה, 'הנה אנכי הרג את בנך בכורך', ותאבד את השמש הגדול' שלך."

פתח האור החיים הקדוש את פירושו על הודעת הקב"ה למשה בראשית פקדו להוציא את בני ישראל ממצרים, באומרו: "כה אמר ה' בני בכורי וגו'". בהערותו: "צריך לדעת כונת נבואה זו שלא בזמנה; גם במה שמר לבל יטעה משה ויאמר נבואה זו לפרעה בפעם ראשונה בעמדו לפני פרעה". ומתרץ: "ונראה שנתחכם אל עליון להרים מכשול מלב משה לבל יקוץ בשליחות, וח' תולד בדעתו תולדה רעה בראותו עוצם המכות ופרעה לא קם ולא זע, ויארך זמן חודש נכנס וחודש יוצא. לזה שם דבר בפיו ויהיה לו למבטח לבל יחשוב מחשבות און ח'ז, ואמר אליו: 'ואמרת אליו כה אמר ה' בני בכורי וגו'', ומעתה יהיה מצפה משה לדבר זה וכל עוד שלא יראה מכת בכורות יסעד לבו ולא יהיה מתירא, כל עוד לא הביא עליו מכה זו. ושעור הנבואה הוא על זה הדרך: בלכתך לשוב מצרים ראה וגו' והנני מודיעך שאני אחזק את לבו, ולא ישלח אפילו אחר כמה מכות, ולבסוף ואמרת אליו 'הנני הורג וגו''. "עוד נתחכם בזה להודיעו למשה כי מכה זו תהיה באחרונה כי בה ישלח פרעה את העם, כי לא אמר ה' שיחזק לב פרעה אחר מכת בכורות; ואשר לזה כשאמר פרעה למשה: 'אל תוסף ראות פני', הכיר כי הגיע עת מצוה שאמר לו ה' בדרך בבואו ממדין למצרים 'ואמרת בני בכורי וגו'... ובזה אין להקשות אימתי נאמרה למשה אותה נבואה, והוצרכו מרבותינו לומר מדרשים, והרי שלך לפניך, ולא חש ה' שיטעה משה ויאמר נבואה זו לפרעה, כי באמצעות שישוב משה לפני ה' דברי פרעה, תיכף ומיד ישלח מכה אחרת, וממילא ידע משה כי עדין לא הגיע זמן מכת בכורות, עד בא דבר משה ואמר לו 'אל תוסף'. הגיע הזמן לאמר מכת בכורות; או דייק דברי ה' שאמר 'ואני אחזק את לב פרעה', ומעתה אינו יודע שעור שיחזק ה' לבו שיאמר לו אחרי כן מכת בכורות, וכשאמר לו 'אל תוסף ראות פני', הכיר כי זה הוא תכלית חזק הלב, ובצירוף טעם ראשון שכתבנו אמר לו שליחות מכת בכורות.

"עוד אפשר שאם היה פרעה מחזק לבו לשלח ישראל ולא היה מדבר דברים נגד כבודו יתברך באומרו 'מי ה', היה מביא ה' עליו מכת בכורות תכף ומיד, ולא היה משיעו כוסות התרעלה. וזהו שרמז ה' למשה באומרו 'אני אחזק את לבו ולא ישלח את העם', פרוש: שהחזק הוא שלא ישלח, שאם ישלח אפילו מכת בכורות לא תבוא עליו, וכשלא יהיה אלא מניעת שלוח העם יהיה לו לצרה מכת בכורות; אבל אחר שנגע בכבודו יתברך יבאו עליו מכות גדולות ונאמנות, וכן תמצא שאמר ה': 'בעבור הראתך את כוחי ולמען תספר שמי וגו'".

המלבים, בפירושו **התורה והמצוה**, גם נתן דבריו על כוונת זה ההודעה מראש למשה, באומרו: "ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל; ואמר אליך שלח את בני ויעבדוני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך': רוצה לומר: ולא ישלח את העם עד שתאמר אליו 'בני בכורי ישראל', רוצה לומר עד שיכה במכת בכורות; ואז תודיע לו שהמכה האחרונה באה לו מדה כנגד מדה אחר שישאל הם 'בני בכורי', שהבכור מקודש לעבודת ה' כן הם מקודשים לעבודתי ועל זה אמרתי 'שלח את בני ויעבדוני-', ותמאן לשלחו לכן באה המכה מדה כנגד מדה, והודיע לו שבכל תשע המכות יחזק את לבו עד מכת הבכורות שאז ישלחם".

והשלים המחבר את מקחו בזה הענין הנשגב, בביאורו בפרשתנו (**יא:א**), בעת הבאת המכה אחריתא, באומרו: "עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים ואחרי כן ישלח אתכם וכו'": כבר הודיע ה' למשה, כאשר הבאנו, "שבכל המכות שיביא על פרעה לא ישלח את העם עד המכה האחרונה, שהיא מכת בכורות, והודיע לו עתה שבא הזמן להביא הנגע האחרונה שעל ידה ישלח אתכם מזה; 'בשלחו' רוצה לומר: שפרעה יתן לכם רשות ללכת למדבר לעבוד את ה', כמו שכתוב 'ולכו עבדו את ה' כדבריכם'. אבל אחר שישלח אתכם, אז יחזקו מצרים לגרש אתכם בהחלט שלא על מנת לשוב, כסיפא הפסוק: 'כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה'".

מאיר **הרב משה שטרנבוך**, בחיבורו **טעם ודעת**: "פה רמז הקב'ה סוד מכת בכורות שעם ישראל כבכור בני הקב'ה, ולכן רק הם בקדושתם וראויים לעבודתו, ועכשיו כשפרעה ומצרים פגעו בעם ישראל, הלוא פגעו בכבוד הקב'ה, לכן נענשו שכל בן בכור מצרים נהרג".